

TÂHÂ HUSEYN'İN TRAJİK TARİHİ BİR ÖYKÜSÜ: “EBÛ HUZEFYE (R.A)’IN KÖLESİ SÂLİM”

Ramazan KAZAN (*)

Özet

Edebî türlerden birisi olan öykü alanında da edebiyatçılar pek çok değerli eserler vermişlerdir. Tâhâ Huseyn’in Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe adlı öyküsü de bunlardan birisidir.

Bu çalışmada Mısırlı edebiyatçı, mütefekkir Tâhâ Huseyn’in kısa hayatı ile Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe adlı trajik tarihî öyküsü, kahramanları, olayları, verilmek istenen mesajı, dili ve anlatım teknikleri açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca öykününün tercümesi de incelemenin sonuna eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tâhâ Huseyn, Trajik Hikaye, Kısa Öykü, Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe, Edebiyat, Mısır Edebiyatı, Köle.

A Historical and Tragical Short Story of Tâhâ Hussein: “Abu Huzayfa’s Slave Salem”

Abstract

Men of letters have produced many valuable works in the field of short story which is genre of literature. Tâhâ Hussein’s short story “Sâlem Mavlâ Abî Huzayfa” is one example of it.

The present study has dealt with the writer and thinker Tâhâ Hussein’s life, especially his short story “Sâlem Mavlâ Abî Huzayfa” in terms of characters, events, messages, narrative techniques and language. Also translation of the mentioned story is included at the end of the study.

Key Words: Tâhâ Hussein, tragic story, short story, Sâlem Mavlâ Abî Huzayfa, Literature, Egyptian Literature, slave.

*) Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâğati Anabilim Dalı
(e-posta: kazanr@gmail.com)

Giriş

İnsanları bilgilendirmek, eğitmek, eğlendirmek, hoş vakit geçirmelerini sağlamak, duygularına hitap etmek gibi amaçlarla kaleme alınan edebî türlerden birisi de öyküdür. Bu alanda da edebiyatçılar pek çok değerli eserler vermiştir.

Öyküler konu olarak, genellikle belli bir amaç veya hedef için iki zıt kuvvet arasında geçen mücadeleyi ele alırlar. Bu esnada iki kuvvetten/taftan birisi kahraman/iyi karakter olurken diğeri de kötü karakteri temsil eder. Buradaki hedef, zafere ulaşmak ve onu tekeline almaktır. Bu mücadele veya rekabet, öyküdeki kahramanlardan birinin iç dünyasında olabileceği gibi, kamu yararı ile çıkarıcının menfaati arasında da olabilir. Öykünün felsefî, şiirsel, sembolik, çocuk, kısa, romantik... gibi türleri vardır (Mecdî, 1984: 290).

İncelemesini yaptığımız ve tercümesini eklediğimiz Tâhâ Huseyn'in "*Ebû Huzeyfe'nin Kölesi Sâlim*" adlı kısa öyküsünün, gerçek olmasının yanında, tarihî bir özelliği de bulunmaktadır. Zira öykü, Hz. Peygamberin siretinin bazı yönlerini, yakın veya uzak çevresindeki insanların başlarından geçen bir takım olayları kapsamaktadır. Ayrıca öykünün, Arap edebiyatından önemli edebî metinlerin seçildiği Ebu'l-Hasen en-Nedvî'nin *Muhtârât min Edebi'l-Arab*¹ adlı eserinde yer alması, edebî değerini göstermesi açısından önemlidir. Ancak en-Nedvî, öyküyü Tâhâ Huseyn'in hangi eserinden aldığı belirtmemektedir. Esas metin, Tâhâ Huseyn'in 1950 senesinde Hz. Peygamber ve Sahâbenin başından geçen tarihî olayları, edebî bir üslûpla kaleme aldığı "*el-Va'du'l-Hak*" adlı eserinin on ikinci/(93-102 sayfaları) ve on beşinci/(131-134 sayfaları) bölümlerinde² yer almaktadır.

Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe'nin sıkıntı ve hüznün içerisinde köle olarak geçirdiği çocukluk yılları, Hz. Peygamber'in çağrısıyla hürriyetine kavuşması ve sonrasında yaşadığı hayatın edebî ve dramatik bir dille ele alınması, en-Nedvî'nin dikkatini çekmiştir. O, konu bütünlüğü ve akışı içerisinde diğer hâdiseleri atlayarak ve öyküye (عنه سالم مولى أبي حذيفة رضي الله) "*Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe r.a*" adını vererek Arap Edebiyatından seçtiği edebî metinler arasına koymuştur. Dolayısıyla öykünün takdir edilen bu edebî özelliğinin yanında, trajik, tarihî ve gerçek olması bakımından incelenmesini ve çevirisini yapmayı uygun gördük.

Tâhâ Huseyn'in Kısa Hayatı

Öykünün yazarı Tâhâ Huseyn, edebiyatçı, fikir adamı, eğitimci, siyasetçi ve yenilikçi olarak, değişik alanlarda eserler vermiş nadir yazardan birisidir. O modern batı araştırma metodlarını, kısmen mezun olduğu Mısır Üniversitesi'ndeki oryantalist hocalarından ve gittiği Paris'te öğrenip eserlerinde uygulayan ve ülkesinde yapılan araştırmalarda uygulanması gerektiğini savunan bir şahsiyettir. Eserleri ve faaliyetleri dolayısıyla gerek ülkesi Mısır'da, gerekse ülke dışında pek çok ödüle layık görülürken bazı görüşlerinden dolayı da tenkide uğramıştır (el-Fâhûrî, 1986: 337-365; en-Nedvî, 2009: I, 161; el-Yesûî, 1996: I, 486-487; Er, 1986: 139; Karabela, 2004: 350).

1) Öykü için ayrıca bkz. en-Nedvî, 2009: I, 161-171.

2) Tâhâ Huseyn, (2001): *el-Va'du'l-Hak*, Kahire, Mektebetu'l-Usra, Ayrıca Dâru'l-Kitâbi'l-Lubnânî tarafından Beyrut'ta 1973-1974 yıllarında yazarın tüm eserleri bir arada 19 cilt olarak basılmıştır. Bu baskıda *el-Va'du'l-Hak* VII. ciltte yer almaktadır.

Mısırdaki 1889'da dünyaya geldi. Küçük yaşta gözlerini kaybetti. Gittiği mahalle mektebinde Kur'ân-ı Kerim'i ezberleyerek hafız oldu. el-Ezher'e girdi ancak eğitimini burada tamamlayamadı. Fakat Arap Edebiyatı alanında çalışmalarına ve eğitimine devam etti. Bu alanda *Ebu'l-'Alâ el-Mearî* adlı çalışmasıyla doktor unvânını kazandı. Ardından Sorbonne Üniversitesi'nde İbn Haldun'u ele alan ikinci doktora çalışmasını sosyoloji alanında tamamladı. Fransız edebiyatı ve klasiklere ilgi duydu ve bu sahada kendini geliştirdi. Ülkesine döndükten sonra Mısır Üniversitesi Edebiyat Fakültesine öğretim elamanı olarak atandı. Bir süre sonra aynı fakülteye dekan oldu. Resmi görevinden sonra yazılar yazmaya ve kitaplar telif etmeye yöneldi. Bazı fikirleri sebebiyle çoğunluğa muhalif oldu (en-Nedvî, 2009: I, 161). Bunlar arasında en önde geleni, eski Arap şiiri ile ilgi olanıdır.

Tâhâ Huseyn'in de dâhil olduğu Arap şiiri ile ilgili tarihsel tartışmaları önemine binaen kısaca özetlemek yerinde olacaktır. "Arap dilcilerin naklettikleri şiirlerin şairlerinin, bu eserlerin meydana gelişi hakkındaki rivâyetlerin, bu şiirlerdeki beyitlerin tertibinin kat'î olmadığını ilk olarak şarkiyatçı Nöldeke ileri sürdü. Daha sonra W. Ahlwardi(1872), W. Muir(1875), R. Basset(1880), Ch. Lyall(1885) onu takip ettiler. 1925'te neşrettiği bir makalesiyle Margoliout,³ yazıya intikalinden önce Arap şiirinin çok bozulduğunu, bu devrede uydurmacılığın hâkim olduğunu söyleyerek Câhiliyye devrine isnat edilen şiirlerin hemen hepsinin İslâmiyet'ten sonra uydurulmuş bulunduğunu iddia ve ispat etmek istedi. Hemen hemen aynı fikirlerin şarkta mümessili olan Tâhâ Huseyn, 1926'da neşrettiği "eş-Şi'ru'l-Câhiliyye" adlı eserinde, eski edebiyata dair metin ve rivâyetlerin hicri II. asırda uydurulduğu fikrini savundu" (Çetin, 1973: 49). Özellikle savunduğu bu fikirleriyle şimşekleri üzerine çekti ve pek çok ilim ve din adamının tenkidine ve öfkesine neden oldu.⁴ Hatta mahkemeye bile verildi.⁵

1949 yılında Milli Eğitim Bakanı oldu. Tâhâ Huseyn Arapça alanında derin bilgilere sahip birisi olarak, kendisini Eski Arap Edebiyatını incelemeye vakfetti. Sîret ve tarih kitaplarının üslûbu onun hoşuna gitti ve onları taklit etti. *alâ Hâmîşi's-Sîra, el-Va'du'l-Hak, el-Hulafâu'r-Râşidûn* (Ebu Bekir ve Hz. Ömer), *el-Fitnetu'l-Kubrâ* (Hz. Osman), *Alî ve Benûhu* adlı tarihe ait kitaplarının dışında tenkit, eğitim, kısa ve uzun öykü, roman gibi pek çok alanda eserler kaleme aldı (el-Fâhûrî, 1986: 337-365; en-Nedvî, 2009: I, 161). Mesela otobiyografik türden adlandırılabilir *Eyyâm/Günler* adlı eseriyle Modern Mısır'da Muhammed Hüseyin Heykel'in *Zeyneb* adlı romanının ikinci baskısıyla kısmen yeşeren roman anlayışı onunla tam olarak yerleşti. Kuşak romanı olarak adlandırılabilir ilk eseri de o kaleme aldı. Onun Necîb Mahfûz'un da okuyup etkilendiği üç kuşak bir aile hayatını ele alan *Şeceratu'l-Buûs/Keder Ağacı* adlı çalışması, yoksul kesimin çektiği sıkıntıları konu edinmektedir" (Ürün, 2003: 49). Tâhâ Huseyn kısa öyküler de kaleme

3) Konuyla ilgili David Samuel Margoliout'un yazdığı makale Dr. Nurettin Ceviz tarafından 2004 yılında "*Arap Şiirinin kökeni*" adıyla tercüme edilerek Aktif yayınevi tarafından kitap olarak Ankara'da yayımlandı.

4) Tâhâ Huseyn'e yönelik tenkit ve reddiyeler için bkz. Ceviz, Nurettin ve Arkadaşları, *Yedi Askı*, Ankara Okulu Yay. Ankara, 2004, 20-22.

5) Muhakemesi ve savcının Raporu hakkında bkz. Er, Rahmi, "*Tâhâ Husayn'in 'Fi'ş-Şi'r al-Câhilî' Adlı Eserinden Dolayı Muhâkemesi ve Davaya Bakan Savcının Raporu*" s. 139-152.

almıştır. O kısa öykülerini genellikle (الحب الضائع) *el-Hubbu'd-Dâi'*/*Kayıp Sevgi* adlı eserinde toplamıştır (el-Fâhûrî, 1986: 352).

Arap Edebiyat tarihçisi Hannâ el-Fâhûrî, ondan gelecek nesillere ve tarihe mal olacak tek şey kaldığını, bunun da onun edebî üslûbu olduğunu belirtir. Ona göre bugün nasıl el-Câhiz'in üslûbu konuşuluyorsa gelecek nesiller de Tâhâ Huseyn'in üslûbunu konuşacaklardır (el-Fâhûrî, 1986: 339). Zira o birinci derecede edebiyatçı ve fikir adamıdır. Onun bu yönü siyâsî yönünden önce gelir (Racâ, 1971: 26).

Tâhâ Huseyn hakkında verdiğimiz bu kısa bilgilerden sonra çalışmamızda esas olan öykünün tahliline geçebiliriz.

Öykünün Tahlili

Tâhâ Huseyn, “*Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe*” adlı trajik tarihî öyküsünde, köle bir çocuğun ailesinden koparılışını, pazarlarda satılışını, sonrasında başından geçenleri ve hürriyetine kavuştuktan sonra yeteneğiyle elde ettiği toplum nazarındaki konumunu kendine has edebî bir üslûpla ele alır.

Öykü, Hz. Peygamberin risâletle görevlendirildiği ilk günlerle başlar. Ana kahramanı Sâlim'in diğer Müslümanlarla beraber Mekke'den Medine'ye hicretiyle son bulur. Öyküde mekân ise oldukça geniş bir coğrafyayı ihtiva eder. Sâlim'in dünyaya geldiği İran'da bir şehir olan İstahr'da başlar, ailesinin hicret ettiği ve baskın sonrası kaçırıldığı Irak'ın yerleşim birimi olan el-Ebulla'ya uzanır. Sonrasında köle olarak alınıp satıldığı Şam, Medine, kısa bir süre sonra Mekke'ye gidiş ve hicretle tekrar Medine'ye dönüş serüveninden oluşan geniş bir alanı kapsar.

Öykü, Cahiliye toplumunun siyâsî, iktisadî sosyo-kültürel ve psikolojik yönlerini yansıtmakla kalmayıp, kökleşmiş hayat tarzının, inanış ve anlayışların yeni dinle beraber nasıl değişime uğradığını bize aktarmaktadır. Bu dönemde gayet normal kabul edilen kölelik ve ticaretinin trajik yönünü yansıtmaya ve bu insanlık dramının ortadan kaldırılmasına yönelik ilk önemli çabaları göstermesi bakımından önemlidir.

Yine öyküde sembolik de olsa hürriyetine kavuşan köle bir çocuğun, yeteneği ve gayretleriyle itibar kazanıp belli konuma gelmesi, gayet yavaş olan tarihi dönüşümün özellikle bu dönemde çok hızlı gerçekleştiğini ortaya koyması bakımından da ayrı bir önemi haizdir.

Öykü, o günkü toplumun sosyal ve dinî dokusunu, fertlerin ahlâkî açıdan hal ve tavırlarını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Genel hatlarıyla toplum, özellikle Mekke ve Medine civarında kabile halinde yaşayan Arap müşrikler, Yahudiler ve az da olsa diğer unsurlardan oluşmaktadır. Mesela öykü kahramanlarından Sellâm b. Cubeyr el-Kurayzî ticâretle uğraşan Yahudi orijinli birisidir. O, satın aldığı çocuğu, daha pahalıya satmak için onu överken mübalağa yapmada sakınca görmeyen bir şahsiyettir. Bu tavrından dolayı sağduyulu insanların ona tepki göstermesi ve küçümsemesi her asırda vicdanın sızladığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Nitekim Sellâm b. Cubeyr el-Kurayzî'nin köle çocuğu pazarlama esnasında sarf ettiği sözleri ve insanların takındıkları tavrı öyküde şöyle geçmektedir:

"İki gözüne bakın, nasıl da parlıyor, ne kadar da uyanık her şeye odaklanıyor. Algılaması hızlı, duraksamadan gördüğünü belleğine alıyor. Tekrar iki gözüne bakın, sanki ateş gibi! Fakat insanlar, umduğu kârı elde edememenin ve harcadığı paranın karşılığını alamamanın üzüntüsü içinde olan Sellâm'ı dinliyorlar, gülüyorlar ve terk edip gidiyorlardı."

Yazar bu tarihî ve trajik hikâyesinde özellikle şu mesajı vermek istemektedir. Köleliğin insan hayatında meydana getirdiği psikolojik, sosyolojik tahribat tarih boyunca oldukça büyük olmuştur. Öte yandan hürriyetine kavuşan insanın da yeteneği ile ortaya koyabileceği başarılar küçümsenemeyecek seviyededir. Zaten ilim de özellikle her türlü fikir ve görüşlerin hür bir şekilde ifade edildiği ortamlarda gelişme göstermiştir.

Tâhâ Huseyn kahramanların şahsiyetleri hakkında tahlillerde bulunur. Mesela o Subeyte'yi merhametli, iyilik yapmayı seven birisi olarak şöyle tasvir eder: "*Subeyte çocuğu ticaret ve kâr etmek niyetiyle almadı. O bu ticâretiyle hayrı, iyiliği ve güzelliği tercih etti. "Subeyte evine varıp girince, çocuğa özenle/ana şefkatiyle davrandı. Böyle olunca çocuktaki korkunun yerini güven aldı. Yalnızlıktan kurtulup insanlarla ilişki kurdu. Açlıktan da kurtuldu."*

Sâlim'in çok küçük yaşta ailesinden özellikle annesinden koparılışı, köle pazarlarında satılığa çıkarılışı, bu esnada aç, susuz kalışı, bitkin düşmesi, ana dilini öğrenemediği için konuşamaz durumda olması, öykünün trajik yönünü gösterir. Ayrıca Sâlim'in annesinin içine düştüğü psikolojik durumu düşünerek üzülen, empati yapan ve hayatı tahkir etmekle kalmayıp evlenmeyi bile aklından silerek tepkisini ortaya koyan Subeyte'nin dilinden dökülen cümleler de öyküye ayrı bir dramatik hava katmaktadır.

Tâhâ Huseyn, edebî üslûbun gereği olarak kısa ve akıcı cümleler kullanır. Yer yer kelime ve terkipleri tekrar eder. Böylece işlediği ve vermek istediği mesajı pekiştirmiş olur. (كما قَدَّرَ اليهوديُّ أو أكثر مما قَدَّرَ) filini kullandığı şu cümleyi buna örnek gösterebiliriz: . Sıklıkla bile olmasa secilerle metni ayrı bir havaya büründürür. Atıflar yaparken bazen dört fiil kullanarak (ولكن الناس كانوا يسمعون ويضحكون و ينصرفون و يتكفون سَلَامًا...) örneğinde olduğu gibi manayı lafızlarla da pekiştirir.

Tasvirlere, teşbihlere, deyimlere başvurur. Örnek olması bakımından Hz. Peygamber'i Kuba'da bekleyen insanların hal ve hareketlerini uzun uzun tasvir eder. Edebî üslûbun özelliklerinden olan teşbihleri kullanırken mesela köle çocuğun iki gözünü ateşe benzettiği cümlesinde "*Tekrar iki gözüne bakın, sanki ateş gibi!*" der. Yine 'Boğazı düğümlenmek', 'gözü açık olmak', 'eli yatkın olmak', 'paha biçilmez', 'kalbi akmak' gibi pek çok deyimini maharetle kullanır.

Diyalogların öyküye dinamizm kazandırdığı(Yıldız, 2004: 107) bilinmektedir. Bu dinamizmin gereği olarak öyküde diyaloglara sıklıkla başvurulduğuna şahit olmalıyız.

Yazar öyküde tarihi olma özelliğinden dolayı sıklıkla 3. tekil şahıs anlatımına başvurur. Yer yer modern anlatım tekniklerinden iç monolog tekniğini kullanır. Bunun örneğini Subeyte'nin tepkisini ortaya koyduğu şu cümlelerde görmekteyiz: "*Yine bu çocukla evine dönerken kendi kendine konuşmaya şöyle devam eder: Böyle bir çocuğum olsa, ona za-*

limler zulmetseydi, onu dönüşü olmayan yere götürselerdi, buna nasıl katlanır ve nasıl sabrederdim?”

Özellikle iç monolog tekniğini kullanırken yukarıdaki örnekte geçtiği üzere istifham üslûbunu sıklıkla kullanır.

Yazar, zaman zaman tarih yazmanın gereği olarak kısaltma ve özetlemeler yapar. Örnek olması bakımından Subeyte'nin köle çocuk Sâlim'i satın almasını şu ifadelerle anlatır:

“Aralarında pazarlık biter. Yahudi çok iyi kar etmiş olurken, Subeyte de satın almak-tan dolayı parayla pulla ölçülemeyecek oranda kazanç elde etmiş olarak çocukla evine döner.

Öyküde kullanılan dil de, Tâhâ Huseyn'nin yaşadığı geçen asrın başlarında özellikle romanlardaki diyaloglarla Arapçaya girmeye başlayan fasih olmayan unsurlar bulunmaz. Zaten öykü, tarihi bir özelliğe sahip olup henüz dilin aslı niteliğini kaybetmediği İslâm'ın intişârının ilk yıllarında geçmektedir.

Tâhâ Huseyn özellikle öyküyü aldığımız sîrete dair yazdığı *el-Va'du'l-Hak* eserindeki edebî üslûbuyla siyer yazıcılığını monotonluktan kurtarmış ve Arap edebiyatına ayrı bir zenginlik katmıştır diyebiliriz.

Tâhâ Huseyn'in *el-Va'du'l-Hak* adlı kitabından öyküyü seçen ve ona bu özgün adı veren Hasen en-Nedvî, Medine'de oturan ve Yahudi olan “Sellâm b. Cubeyr el-Kurayzî, her yılki âdeti üzere çeşitli ticaret eşyası ve değişik mallarla Şam'dan döndü” cümlesinden itibaren metni kitabına alır (en-Nedvî, 2009: I, 161). Bu cümledeki ticaret eşyasına köle çocuk Sâlim de dâhildir. Onun insan onurunu inciten çileli hayatı buradan itibaren başlamaktadır.

Târîhî öykünün kahramanlarından Sellâm b. Cubeyr el-Kurayzî, Medine'nin o zamanki adıyla Yesrib'in Kurayza Yahudilerinden olup, çıkarlarını ön planda tutan ticaret erbâbından birisidir. O, Medine ve civarından satın aldığı ticaret eşyasını Şam bölgesine götürüp satar. Dönüşte Şam bölgesinden aldığı eşyaları da Medine, Necd, Hicâz, Tihâme, ve Yemen'de pazarlar. İlk defa Şam bölgesinin Busra pazarından çok kar edeceğini umarak köle bir çocuk olan Sâlim'i satın alır. Köle ticaretine alışık olmayan çevresine onu satmada zorlanır ve umduğunu bulamaz. Köleye bağladığı parasını kurtarmak için bu küçük çocuğun gelecekte çok yetenekli olacağını abartarak pazarlarda reklamını yapar. Bunca çabasına rağmen insanları inandıramaz. Yine de onu bir an evvel elinden çıkarmak için gayret sarf eden hırs sahibi bir şahsiyettir.

Öykünün ikinci önemli kahramanı olan Subeyte ise empati yapabilen, haksızlığa isyan eden, duygusal, merhamet sahibi, fedâkâr bir hanımdır. O kendisini, köle olarak satılan çocuğun annesi yerine koyabilen, böyle bir annenin hüznü dünyasına inip, çektiği acıları yüreğinin derinliğinde hisseden ve çektiği acıları tahayyül ederek ona ortak olabilen, duygu yoğunluğuna sahip bir kişidir. Merhamet hissiyle Sâlim'i satın alır. İnsan ticareti yapan zalimlere ve onların yaşadığı hayata başkaldırır ve bu duruma çok içerlenir. O duygularını şöyle dile getirir: “İnsanın insana acımadığı, güçlünün zayıfa merhamet etmediği, çocuğunu kaybeden anneye kalplerin hüznülenmediği, çocuğun kendini, an-

nesini, babasını ve sığındığı aşiretini/yakınlarını bilmeden ve tanımadan büyüdüğü bir hayat, hayat olsa neye yarar."

Ebû Huzeyfe öyküde geçen diğer bir kahraman olup Şam ile Mekke arasında ticaret için gidip gelen Mekke'nin eşrafından birisidir. Medine'de bulunduğu bir sırada Subeyte isimli genç bir hanımın hayrete sebep olan ve dillerde dolaşan tavır ve davranışlarını duyar. Bu hanımın köle bir çocuğu satın alması, bunu sadece çocuğa olan merhametinden dolayı yapması, evliliğe bu yüzden sıcak bakmaması onun da dikkatini ve merakını celp eder. Kavmine gider, bu hanımın yaptıklarının gerçek olup olmadığını soruşturur. Subeyte'nin tavrının gerçek olduğunu öğrenince, ona hayran kalır ve evlenme teklifinde bulunur. Ancak Subeyte, böyle bir teklif karşısında bir müddet tereddüt geçirdikten sonra, onun Harem-i Şerif'in bulunduğu Mekke'den ve eşrâfından oluşu nedeniyle kabul eder. Ebû Huzeyfe hanımının kölesi çocuk Sâlim'e babalık yapan, eğiten, topluma kazandıran birisidir.

Onun ticâret için Mekke'den ayrı kaldığı günler, Hz. Peygamber'in İslâm'ı gizli de olsa tebliğe başladığı anlara rastlar. Mekke, yeni dinin meydana getirdiği etki sebebiyle çalkalanmaktadır. Mekke'ye döndüğü ilk günlerde olaylar karşısında önce bocalar. Sonra samimi dostu Hz. Osman'dan olup bitenler ve yeni din hakkında bilgiler alır. Durumu hanımı Subeyte'ye anlatır. Ebû Huzeyfe'nin anlattıklarını dinleyen kölesi Sâlim'le beraber ailece Müslüman olurlar. Böylece onlar da Mekke'de ilk Müslüman olan aileler arasına girerler.

Öykünün ana kahramanı Sâlim, aslen İranlıdır. Çok küçük yaşta ailesinden kaçırılarak köle pazarlarına düşen ve genç hanım Subeyte tarafından satın alınan bir çocuktur. Subeyte'nin evlendiği Ebû Huzeyfe onu oğul edinmiş ve adetlere göre ona nispet edilmiştir. İnsanların babalarından başkasına nispet edilmeleri Ahzâb suresi beşinci ayetiyle⁶ yasaklanmış ama onun babası bilinemediği için, bu hükümden müstesna tutulmuştur. O da Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe olarak çağrılmaya devam edilmiştir (Hâlid, 2003: 368). Ebû Huzeyfe, Sâlim'i çok sevdiğinden erkek kardeşi Velîd b. Utbe'nin kızı Fatıma ile evlendirmiştir. O hicret esnasında Kubâ'da tilavetinin mükemmelliği ve sesinin güzelliği sebebiyle Hz. Peygamber'in bulunmadığı bir anda Müslümanlara ilk namaz kıldıranlardan birisidir. Yine o, Hz. Peygamberin *Kurân'ı dört kişiden öğrenin*⁷ teşvikinde bulunduğu şahıslar arasındadır (Müslim, t.y: IV, 1913). Ayrıca Bedir Savaşı'na ve diğer gazalara katılmıştır. Ebû Bekir döneminde Museylemetu'l-Kezzâb'a karşı yapılan savaşta aynı zamanda İslâm'a girdiği Ebû Huzeyfe ile beraber şehit düşmüştür. Hz. Ömer, son anlarında "yaşasaydı Sâlim'i yönetici yapmanızı tavsiye ederdim" diyerek onun sevilen, birleştirici bir insan olma özelliğine ve idârî yeteneğine dikkat çekmiştir (Şâhir Zîb, 2003: 263; Hâlid, 2003: 370-372).

Sonuç olarak ekte metnini verdiğimiz öykünün Arap edebiyatından edebî metinlerin seçildiği Ebu'l-Hasen en-Nedvî'nin *Muhtârât min Edebi'l-Arab* adlı eserinde yer alması edebî değeri göstermesi bakımından önemlidir. İç monologlarla zenginleştirerek kullandığı edebî üslubuyla Tâhâ Huseyn, öykünün de içinde yer aldığı *el-Va'du'l-Hak*

6) Ayet şöyledir: "Onları babalarına nispet ederek çağırın. Bu Allah katında daha adaletlidir. Eğer babalarınızı bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşiniz ve dostlarınızdır."

7) Diğer şahıslar, İbn Mesûd, Muaz b. Cebel ve Ubey b. Kab'tır.(Müslim, t.y: IV, 1913.)

adlı eserinde sîret yazıcılığını monotonluktan kurtarmış ve böylece yeni bir tarz geliştirmeyi denemiştir.

Ek- Öykünün Çevirisi

Ebû Huzeyfe (r.a)'ın Kölesi Sâlim

Sellâm b. Cubeyr el-Kurazî her yıllık âdeti üzere çeşitli ticaret eşyası ve değişik mallarla Şam'dan döndü. Bu ticaret eşyasının bir bölümü Şam'da yetişiyor, bir bölümünü Mezopotamya insanı imal ediyordu. Yine bir kısmını Rumlar, Dımaşk ve Busrâ'ya taşıyarak Arap ve Yahudi kabilelerine satıyorlardı. Onlar da bu malları Bizans Kralı/Kayser'in hükümlerine altında olmayan Necd, Hicâz, Tihâme, ve Yemen'e satmak için götürüyorlardı.

Sellâm b. Cubeyr, Benî Kurayza'da biraz dinlenip ve uzun meşakkatli olan yolculuğun verdiği yorgunluğu üzerinden attıktan sonra, (getirdiği) bu ticaret eşyasını muhtelif insanların beğenisine sundu. Medine'de oturan Evs ve Hazrec kabilesi ile civarında oturan Yahûdiler bunlara bakmaya ve satın almaya onun yanına geldiler. Birkaç gün içerisinde Sellâm b. Cubeyr eşyalarını sattı ve çok kazanç elde etti. Sellâm'ın arz edip de/satılığa çıkarıp da Arap'ın yüz çevirdiği, Yahûdi'nin rağbet etmediği şu köle çocuk olmasaydı (o da satılsaydı), çok memnun olacak, gelecek aylarını huzur ve mutluluk içerisinde Medine mahallelerinde dolaşarak geçirecekti. Tekrar ortaklarını ve kölesini Arap ve Yahûdi kabilelerinden Medine civarında ve badiyenin/vahanın uzaklarında oturanlara göndererek, burarlardan Şam'a giderken götüreceği ticaret eşyasını toplatacaktı. Fakat şu köle çocuk boğazını düğümledi, kalbini kederlendirdi. Onu Busra'da Kelb kabilesinden birilerinden ucuz bir fiyata almış, Medine halkından birilerine aldığı fiyattan iki katına veya daha fazlasına satacağını tahmin ediyordu. Ama Arap ve Yahûdilerden oluşan Medine halkı Sellâm'ın köle getirmesine ve ticaretini yapmasına/satmasına alışık değillerdi. Bu çocuğu satmak için kendilerine arz edip, pazarlamada ısrarlı ve iştahlı olduğunu gördüklerinde, Sellâm'ın bu tavrını yadırgadılar ve onun hakkında şüpheye düştüler. Bunlardan bir kısmı şöyle dedi:

–“Sellâm bu köleyi kendisine satın alıp da bir kusur veya istemediği bir ayıp görünce ve kendisine yaramayacağını anlayınca elinden çıkarmak için satmak istemesinden güven içerisinde değiliz. Çocuğun hastalığı ve kusuru meydana, sanki satıcısından kötü muamele görmüş gibi bir hali var. Arapça'yı güzel konuşması bir tarafa, kendini ifade edemiyor. Rumca'yı güzel konuşması bir yana, bir harf bile bilmiyor. Ona efendisi veya insanlardan birisi konuşunca, ağzında kendisinden başkasının anlamadığı Farsça lafızlar geveliyor.”

Sellâm, bu çocuk kendine gelir ve belini doğrultacak yiyecek bulursa, zeki, eli yatkın ve hareketli birisi olacağını insanlara söyledi. Yine o, bu çocuğun İstahr'dan⁸ gelip el-Ebulla'da⁹ oturan, geniş toprak sahibi ve bunların ekim dikimiyle uğraşan, Irak'ın en uç noktasına kadar geniş ticaret ağını elinde bulunduran şerefli bir Fars ailesinin oğlu olduğunu anlattı. Bu aile hakkında Sellâm'dan daha fazla bilgi istenince ayrıntılı cevap vermeyip şu kadarıyla yetindi: Satan kişi, “bu çocuğu Arapların Rumlarla beraber el-Ebulla'ya yaptıkları baskında kaçırdıklarını, sonrasında Benî Kelb'e sattıklarını, onların da Arap ve Yahudi tacirlerine satmak için Busrâ'da pazara çıkardıklarını” söyledi. Ben

8) İran'da bir il. Ç.N.

9) Irak'ta bir yerleşim birimi. Ç.N.

onu görünce kalbim ona ısındı ve hoşuma gitti. Onda bir cevher olacağını tahmin ettim de ticaret eşyalarıyla beraber satın aldım.

İnsanlar ona "niçin bu çocuğu kendin köle olarak kullanmak istemiyorsun?" dediklerinde, "bana göre harcadığım para, ondan daha kıymetli ve üstündür" şeklinde cevap verdi. Sonra da sözüne şöyle devam etti: "bakımını üstlenemeyeceğim/bakamayacağım, kendi ihtiyaçlarını bile göremeyen, vereceğim bir aile çevrem de olmadığına göre, böyle bir çocuğu ben ne yapayım?" Şayet o belini doğrultacak yiyecek bulur ve kendine gelirse, zeki, eli yatkın ve hareketli birisi olacaktır. İki gözüne bakın, nasıl da dönüyor, ne kadar da uyanık her şeye odaklanıyor. Algılaması hızlı, duraksamadan gördüğünü belleğine alıyor. Tekrar iki gözüne bakın, sanki ateş gibi! Fakat insanlar, umduğu kârı edememenin ve harcadığı paranın karşılığını alamamanın üzüntüsü içinde olan Sellâm'ı dinliyorlar, gülüyorlar ve terk edip gidiyorlardı.

Subeyte b. Yeâri'l-Evsiyye, kuşluk vaktinde Medine pazarında bu çocuğu satılığa çıkaran Sellâm'ın yanına uğrar. Çocuğu daha görür görmez ona acır. Kısa bir süre onu süzünce, içinde onu almaya bir rağbet oluşur.

-“Bu çocuğun adı nedir?” Diye İbn Cubeyr'e sorar. O da,

-“Kelb Oğullarından bana satan şahsın söylediğine göre Sâlim” der.

Subeyte,

-“Kimin oğlu?” Diye sorunca,

Sellâm,

-“Bilmiyorum! Ama onu “Ma'kılâ” adlı Kelbli bir şahıstan aldım. O bana şerefli bir Fars ailesinin çocuğu olduğunu söyledi. Bu aile...” (şeklinde sözüne devam ederken Subeyte sözünü kesip onun daha önce satmak için tekrarladığı sözleri bu sefer kendisi şöyle tekrar etmeye başladı):

“Bu aile İstahr'dan gelip el-Ebulla'ya yerleşti. Orada tarımla meşgul idiler. Irak'ın en uç noktasına kadar geniş ticaret ağına sahiptiler... Tamam, bunları ezberledik. Ben onun müşterisiyim, kaçta satacaksın?” Deyince Sellâm'ın kalbi sevinçten uçacaktı. Bu teklif pek hoşuna gittiği halde, yüzündeki ciddiyetini ve kararlılığını da koruyarak:

-“Şu ana kadar yedirdiğim, içirdiğim, giydirdiğim masraflar dâhil satın aldığım paraya” dedi.

Aralarında pazarlık biter. Yahudî Sellâm çok iyi kar etmiş olurken, Subeyte de satın almaktan dolayı parayla pulla ölçülemeyecek oranda kazanç elde etmiş olarak çocukla evine döner.

Subeyte çocuğu ticaret ve kâr etmek niyetiyle almamıştı. O bu ticaretiyle hayrı, iyiliği ve güzelliği tercih etmişti. Başka da hiçbir şey istememişti.

O çocukla evinin yolunu tutarken kendi kendine şöyle diyordu: “İnsanın insana acımadığı, güçlünün zayıfa merhamet etmediği, çocuğunu kaybeden anneye kalplerin hüznülenmediği, çocuğun kendini, annesini, babasını ve sığındığı aşiretini/yakınlarını bilmeden ve tanımadan büyüdüğü böyle hayata yazıklar olsun.”

Yine bu çocukla evine dönerken kendi kendine konuşmaya şöyle devam ediyordu: “Böyle bir çocuğum olup da, ona zalimler zulmetseydi, dönüşü olmayan yere götürsen-

lerdi, buna nasıl katlanır, ona nasıl tahammül eder ve nasıl sabrederdim! Kıyamete kadar unuttur muydum? İmkânsız, mümkün değil unutmazdım. Yine böyle bir çocuğum olsaydı, ona zalimler zulmetseydi, dönüşü olmayan yere götürselerdi, sabah akşam uyanırken, uyurken hep onu sayıklardım. Vicdanım onu bırakmaz, başına gelecek hallerin/olayların tasvirine beni götürürdü. Yaşamaktan zevk almaz, hayatı sevmeyiz, bu dünyanın nimetlerinden/güzelliklerinden faydalanmazdım.”

Subeyte, bu annenin akli kaçırarak derecedeki üzüntüsünü, acısını, azalmayan hasretini, sönmeyen hüznün ateşini, tükenmeyen gözyaşlarını tahayyül ediyordu. Yine bu çocukla evine dönerken kendi kendine konuşmaya şöyle devam ediyordu: “Bu çocuk (o zamanın süper gücü) Kısra'nın ülkesinden kaçırılıyor da Kısra'nın ordusu onu koruyamıyor. Başına gelen belaları ondan uzaklaştırıyor. Biz ise Yesrib'te, her tarafından Bedeviler ve Yahudilerce kuşatılmış, halkından bir kısmının diğerine kılıç çektiği bu korku şehrinde nasıl yaşıyoruz? Bu şehrin halkı başlarına bela gelmesinden, felakete uğramaktan ve her türlü aksiliklerden de güven içinde değiller!”

Subeyte evine varıp yerleşince, çocuğa özenle davranıp çocukta korkunun yerini güven alınca, yalnızlıktan kurtulup karnı doyunca, yine o kendi kendine şöyle demeye devam etti:

–“Ben koca da istemiyorum, başına belaların yağdığı böyle bir çocuğumun olmasını da istemiyorum. Farslı annenin şu çocuktan çektiği acı gibi, evladını kaybeden annenin acısını ve hüznünü çekeceğim çocuk da benden uzak olsun. Zaten bu tür acı çeken kadınların benzeri de çoktur.”

Eğer hayat şans verirse, Subeyte özen göstererek günlerini bu Farişî çocuğa adayacak, onu kendisine evlat edinecek veya evlatlığa benzer besleme olarak bakacak. İnsanlar böyle ellerinden geleni yapar ve tedbirleri alırlar ama zaman da onların yapmak istediklerinin ve tedbirlerinin tersine akabilir.

Subeyte Sâlim'e çok iyi baktı. O da boy attı/büyüdü, akli başına geldi. Yahudi Sellâm'ın tahmin ettiği gibi hatta tahmininden de öte zeki, gözü açık, lisanı güzel bir delikanlı oldu. Subeyte onu seviyordu. Onunla kendini mutlu addediyordu. Ondandır memnun da idi.

Evs'den, Hazrec'ten ve Yesrib civarındaki badiyelerde oturan eşraftan bir kısım erkekler Subeyte'ye evlenme teklifinde bulundular. O da bu tekliflere soğuk baktı ve gelen aileleri eli boş gönderdiği için onlardan özür diledi.

Ama aynı yıl Şam'dan dönen Kureyş kâfilesi Yesrib'e uğrar. Orada bir müddet kalırlar. İçlerinde bulunan Ebû Huzeyfe Huşeym b. Utbe b. Rebia, Subeyte'nin evlilik tekliflerini reddetmesini ve kölesiyle olan hikâyesini duyar. Dinledikleri onun da hoşuna gider. Sonra Subeyte hakkında daha fazla bilgi almak ister ve kavmine gider. Onlarla konuşur ve onları dinler. Nihayet görüşüp konuşmadığı Subeyte onun gönlünde güzel bir yer eder. Onun hakkında duydukları hoşuna gider. Evlenme tekliflerini reddeden bu genç kıza bir de o evlilik teklifinde bulunur. O, bu teklife ilk etapta sıcak bakmaz. Ama Huzeyfe'nin Kureyş içindeki yeri ve eşrafından olmasını, yüksek bir mevkie sahip olmasını, Fil ordusunun giremediği Harem - zaten Harem'e ancak kötülükleri çok zalimler düşmanlık eder- ve Kâbe ehlinde olduğunu öğrenince, gün be gün evliliği kabul ve ret konusunda tereddüde düşer. Sonra da bu Mekkelinin teklifini kabul eder. Huzeyfe de yeni hanımı Subeyte ve onun kölesi Sâlim ile Kureyş kâfilesiyle Mekke'ye döner.

Huzeyfe, henüz evine yerleşmişti ki Kureyş içinde hoşla gitmeyen şeyler/dedikodular duydu. Sabah olunca Kureyş kulüplerinin yolunu tuttu. Sonra akşam oldu tekrar Kureyş kulüplerine gitti. O bu kulüplerde olan bitenleri çok iyi bilirdi. Olup bitenler hoşuna gitmiyordu. Daha önce alıştığı üzere kalbinin huzurlu, güven içinde ve hoşnut olmasını istiyordu. Fakat gönlü ne huzura, ne güvene ve ne de hoşnutluğa giden bir yol buldu. Ebu Huzeyfe bu kulüplerde sanki bir şeyin eksik olduğunu hissediyordu. Sanki Mekke'de basit mi ciddi mi olduğunu bilmediği bir olay olmuştu. Kavminin gidişatını değiştiren bir olay olduğunu hissediyor ama onun ne olduğunu tespit edemiyordu. Sonra Kureyş kulüplerinde arkadaşlarından bir kısmını aradı fakat onları bulamadı. "Osman b. Affân el-Umevî nerede? Talha b. Ubeydillah et-Teymî nerede? Sevdiği arkadaşlarından falan nerede, filan nerde?" Diye sordu. Kavmi ona açık cevap vermedi. Bir kısmı susmayı tercih ederken, diğer bir kısmı gizlemeyi tercih etti. Diğerleri de açık ve net olmayan sözlerle dillerini eğmeye ve bükmeye çalıştı. Ebu Huzeyfe huzur, güven ve hoşnutluk arasındaki mesafenin açıldığını görüyor ve duyuyordu. Sonra basiretinin kendisi için açığa çıkarıldığı/keşfettiği bir gün gelir ve işinin ciddiyetinin yüzü ona açık hale gelir. Arkadaşları Mekke'den ayrılmıyor, Harem bölgesini terk etmiyorlardı. Niçin onları arayıp, ziyaret etmiyordu? Bu fikir aklına gelir gelmez arkadaşlarından falanı filanı ziyarete koyuldu.

Aralarında yaş farkı olmakla beraber dostu olan Osman'la konuyu ele almak istedi. Osman'ın yaşı kırk veya o civarda iken Huzeyfe'nin yaşı henüz otuz olmamıştı. Ama aralarındaki sevgi köklü ve güçlüydü. Bu sevgiyi seyahatlerindeki sohbetleri artırmıştı. Ebu Huzeyfe, Osman'ın evine varınca, Osman onu alıştığı sıcak alaka ve saygıyla karşıladı. Fakat Ebu Huzeyfe arkadaşının bu güzel karşılamasına rağmen yine de bir mesafe ve çekingenlik hissetti. Ebu Huzeyfe:

-“Kafîle Mekke'ye döndüğünden beri Kureyş kulüplerinde seni aradım ama bulamadım. Kavminin arasına çıkmamanın sebebi ne olabilir?”Dedi. Osman:

-“Bu kulüplere gitmiyorum, oradaki konuşulanları da uygun bulmuyorum” dedi. Ebu Huzeyfe:

-“Kavminde beğenmediğin, uygun görmediğin bir şey mi var?” Diye sorunca, Osman sustu ve cevap vermedi.

Ebu Huzeyfe'nin “Lâ'ya, Lât'a ve Uzzâ'ya yemin olsun ki, sende bir şey var” şeklindeki yeminini duyunca, Osman hemen yüzünü ondan çevirdi. Ebu Huzeyfe arkadaşının yüzünün renginin aniden değiştiğini ve hiç alışmadığı bir öfkenin belirdiğini görünce;

-“Yazık sana Ebû Amr¹⁰⁾! Aramızdaki sevgi ve muhabbeti biliyorsun, sen benim sadık ve güvenilir bir dostumsun. İçinde olanı bana anlat” dedi. Osman da hafif yumuşak bir sesle;

-“Eğer sen aramızdaki sevgi ve muhabbetin sürmesini istiyorsan, sana hiçbir faydası olmayan şu Lât, Uzzâ'nın ve şu ilahların adını ağzına alma” dedi.

Bunun üzerine Ebu Huzeyfe'nin kısa bir süre yüzü kızardı, bozardı. Sonra da;

-“Yazık sana Ebû Amr! Öyleyse sen çocuklaşmışsın” dedi.

Osman daha da ince ve oldukça yumuşak bir sesle şöyle dedi:

10) Hz. Osman'ın künyesidir.Ç.N.

–“Çocuklaşmadım. Hidayete erdim. Sen sağduyulu ve iyiyi kötüyü ayırt edebilen bir gençsin. Henüz daha yaşlanmadın. Sen dünyayı görmüş geçirmiş insansın. Yeryüzünün pek çok yerini gezdin, dolaştın. İnsanların haberlerini test edersin. İşler ve olaylar konusunda deneyim sahibisin. Sen ve ben gibi iyiyi kötüyü ayırt eden birisinin insanların elleriyle yaptıkları, istediği zaman parçalayıp kırdıkları putlara inanmasını nasıl görüyorsun?”

Ebû Huzeyfe:

–“Ebû Amr sen akıllı, iyiyi kötüyü bilen birisisin. Ben böyle şeyleri şu ana kadar hiç düşünmemiştim. Kavmimi hep bu putlara taparken gördüm. Ben de onların yaptıklarını yaptım” dedi. Osman:

–“Doğru inanç, hak ve hakikat ortaya çıkınca da mı?” Dedi. Bunun üzerine Ebû Huzeyfe:

–“O zaman mutlaka doğru inancı seçmek ve hakka uymamız gerekiyor. Ne zaman Muhammed’in yanına gitmeye bana eşlik edeceksin?” Diye sordu. Osman:

–“İstersen şimdi” dedi.

Ebû Huzeyfe akşamleyin Müslüman oldu. Müslüman olarak hanımı Subeyte’nin yanına döndü. Onu dinleyen Subeyte Hz. Peygamber’in getirdiğine hemen iman etti. Çocuk Sâlim onların konuştuklarını duyunca kalbi bu inanca yattı ve o da iman etti. Gece daha ilerlemeden Mekke’de Müslüman hane sayısına bir ev daha katılmış oldu.

Kısa bir süre sonra Subeyte, Hz. Peygamber’in köleleri azat etmeye çağırdığını ve sahiplerini Allah’ın bağışlayacağını, merhamet edeceğini ve onlardan razı olacağını va’d ettiğini öğrenince, Farslı olan çocuk kölesini çağırarak şöyle dedi:

–“Sâlim! Seni Allah için azat ettim. İstedğin yere gidebilir, istediğini yapabilirsin.”

Sâlim de bunun üzerine Ebû Huzeyfe’ye: “Benim için veli/efendi olur musun?” Deyince Ebû Huzeyfe:

–“Böyle şey olur mu? Asla seni hizmetçi olarak kabul etmem. Bu günden sonra sen benim oğlumsun” dedi.

Rasûlullah (sav) daveti, arkadaşları ve kendisi için Yesrib’in iki kabilesi olan Evs ve Hazrec’den teminat/garanti aldı. Onlarla Rabbinin mesajlarını tebliğ edebilmesi için kendisini aralarında oturtacaklarına, yardım edeceklerine, savunacaklarına, ona zulüm veya kötülük etmek isteyenle beraberce savaşacaklarına dair anlaştı. Evs ve Hazrec’in ileri gelenleri sözlerini yerine getireceklerine dair ona biat ettiler.

Allah, bu biatten bir müddet sonra Peygamberine ve Müslümanlara yaşayacakları yeni yere hicret etmelerine izin verdi. İslâm, Yesrib’e muhacirden önce girdi. Zira Allah Resûl’ünün İslâm’a davet etmek için gönderdiği temsilcisi¹¹ onu daha önce orada duyurmuştu. Hicret, muhacirlerin yerleşmesinden önce İslâm’ın yerleştiği, kök saldırdığı diyara idi. Hz. Peygamber arkadaşlarının Medine’ye hicret etmelerine izin verince, onlar grup grup oraya gitmeye başladılar. Kendisi ise Allah’ın izin vermesini beklediği için henüz Mekke’de oturuyordu.

11) Bu temsilci Musab b. Umeyr’dir. Hz. Peygamber I. Akabe Beyatından sonra onu Medinelilere İslâm’ı öğretmesi için göndermişti (İbn Hişâm, t.y: II, 42).

Muhacirlerden bir grup, ensâr kardeşleriyle "Kubâ" denilen yerde toplandılar. Resûlullah (sav)'ın Medine'ye gelmesini orada beklemeye başladılar. Bekleme esnasında namazlarını Mekke'de kıldıkları gibi, burada da kılacaklardı. Müslümanlar aralarında namazı kıldırarak ehliyetli birisi için etraflarına bakınırken, bir anda Kur'ân-ı Kerim'i en iyi okuyanın ve onu Hz. Peygamberden en iyi ezberleyenin Sâlim b. Ebî Huzeyfe olduğunu fark ettiler. Onu namaz kıldırması için önlerine geçirdiler. Hâlbuki Ömer b. Hattâb gibi muhacirin ileri gelenleri de orada bulunmaktaydı. Hz. Ömer hakkında daha sonraları Abdullah b. Mesûd "İslam'a girişi fetih, hicreti destek, halifeliği rahmet olmuştur" demişti.

Evs ve Hazrec kabilesinden Müşrikler ve Münafıklar da onlara bakıyorlar, Muhacir ve Ensâr'dan oluşan bu cemaatin Sâlim'i imam olması için öne geçirdiklerini, daha işin başında ona değer verdiklerini, saygı gösterdiklerini görüyorlar, sonra da hemen onu hatırlıyor ve tanıyorlardı. Onlardan bir kısmı diğer bir kısmına şöyle diyordu:

-“Muhammed'in arkadaşlarından Medine'ye hicret eden ve Medineli olan bu cemaate namaz kıldıran şu adamı görmüyor musunuz? Aaa... Gerçekten o Sâlim. Sâlim'i hatırlamıyor musunuz? Bazıları hatırlamak için hafızalarını zorluyorlardı.”

Yine bir kısmı diğerlerine Arap ve Yahudilere köle çocuğu pazarlamak isteyen Yahudi Sellâm'ın hikâyesini anlatıyordu. O zaman bu çocuk Arapçayı güzel konuşamıyor ve anlamıyordu. Bu hikâyenin başını duyanlar gerisini hemen hatırlıyorlardı. Dahası o zamanlar bu çocuğa, sakat ve dertli olarak bakıyorlardı. Arapların ve Yahudilerin hepsi onu satın almak istemiyorlardı. Ama onu beğendiği için değil acıdığı ve merhamet ettiği için Subeyte b. Yeâr satın almıştı.

Yine bir grup diğerine "Sellâm b. Cubeyr yaşasaydı bu kölesinde bir tuhafılık görürdü" diyordu. Sonra birileri diğerine;

-“Muhammed'in arkadaşlarından bir grubun dün köle iken, bu gün bir Farslıyı kendilerine imam yaptıklarını görmüyor musunuz?” Diyordu.

Bu sorunun cevabını bir kısmı diğerine şöyle diyerek veriyordu:

-“Elbette bu insanlarda bir hal var. Onlar köleyi efendi yapıyorlar, köle ile hür arasındaki farkları/statüyü kaldırıyorlar. Biz, Kureyş'e başlarına gelen böyle bir sıkıntıdan dolayı acırız. Yine Muhammed ve arkadaşlarına yaptıklarından dolayı da Kureyş'i mazur görürüz. Eğer gücümüz yetseydi, Kureyş'in çevirdiği entrikaları çevirir, onların kovup çıkardıkları gibi biz de onları topraklarımızdan kovardık. Fakat bunu yapmamız mümkün mü?” İçlerinden söz alanlar;

“Bu çok zor, kavmimizin içindeki güç sahipleri ve kuvvetliler de onlara inandı” dediler. Bu sefer konuşanlardan bir grup dinliyor ve duyduklarını garipsiyor sonra da susmayı tercih ediyordu.

İnsanlardan bir kısmı kendilerini alamayıp yeniden konuşmaya başlıyorlardı. Bu konuşmalarında dün köle olup bugün hürler namaz kıldırmanın işine hayret ediyorlardı. Sonra muhacirleri izliyorlar, aralarında hürriyetine kavuşmuş, sayıları az da olmayan bir grup köleye şahit oluyorlardı. Müslüman olmaları onları hürriyetlerine kavuşturuyordu. Yine Müslümanlardan ileri gelen hürlerin hayatlarını bu sefer köle olarak büyüüp sonradan hürriyetine kavuşanlarla beraber irdeliyorlardı. Hürriyetin kardeşlik, adalet, insaf

ve eşitlik esasına dayandığını görüyorlardı. Sonra bunu kavimlerinden Müslümanlarla konuşuyorlar, Müslümanlar da onlara şöyle diyordu:

“İslam, hür ile köle arasında fark gözetmediği gibi, insanlar arasında da fark gözetmez. Ancak fark, Allah’tan korkma/sorumluluk bilinci taşıma, ellerinde bulunanla iyilik yapma, hayır işleme ve güzel işler yapma da vardır.”

O vakit müşriklerin daha önce duymadıkları eşitlik, alışmadıkları adalet kalplerine sınıyor, aniden İslam’a meydediyorlardı. Sonra ona koşuyorlar ve Sâlim b. Ebî Huzeyfe’nin imam olmasını arzuluyorlardı. Dün köle olan şu Sâlim, Allah’ın huzurunda namazlarını kılarırken Kureyş, Evs ve Hazrec’in ileri gelenlerinin imamı oluyordu.

Kaynakça

- Çetin, Nihad M. (1973). Eski Arap Şiiri, İstanbul: İÜ. Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Er, Rahmi (1989). “Tâhâ Husayn’in “Fi’ş-Şi’r al-Câhilî” Adlı Eserinden Dolayı Muhâkemesi ve Davaya Bakan Savcının Raporu” İslâmî Araştırmalar Dergisi, 3, 139-152.
- el-Fâhûrî, Hannâ (1986). el-Câmi’ fi Tarîhi’l-Edebi’l-Arabî -el-Edebu’l-Hadîs-, Beyrut: Dâru’l-Cil.
- Hâlid Muhammed Hâlid (2003). Ricâl Havle’r-Rasûl, Beyrut: Dâru’l-Fikr.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik (t.y.). Siretu’n-Nebî. Kahire: Matbaatu’l-Mısriyye.
- Karabela, Nevin (2004). “Tâhâ Huseyn’in Edebiyât ve Mısır’daki Edebiyât Eğitimi Üzerine Görüşleri” EKEV Akademi Dergisi, 10, 349-358.
- Mecdî Vehbe ve Kâmil el-Muhendis (1984). Mu’cemu’l-Mustalahâtî’l-Arabiyye fi’l-Lugati ve’l-Edebi, Beyrut: Mektebetu’l-Lubnân.
- Müslim b. el-Haccâc, Sâhîhu Muslim (t.y.). Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî.
- en-Nedvî, Ebu’l-Hasen (2009). Muhtârât min Edebi’l-Arab. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr.
- Racâ en-Nekkâş (1971). Udebâu Muâsirûn, Kahire: Dâru’l-Hilâl.
- Tâhâ Huseyn (2001). el-Va’dû’l-Hak, Kahire: Mektebetu’l-Ustra.
- Şâhir Zîb Ebû Şurayh (2003). Mevsûatu’s-Sahâbe, Amman: Dâru Safâ.
- Ürün, Ahmed Kazım (2003). “Modern Mısır ve Türk Edebiyatlarında Öne Çıkan Kuşak Romanları” Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, 11, 47-66.
- el-Yesûî, Elebu Rubîrt Bi. Kâmbil (1996). ‘Alâmu’l-Edebi’l-Arabiyyi’l-Muâsır, Beyrut: eş-Şeriketu’l-Muttehide,
- Yıldız, Musa (2004). “Yahya Hakkının Kunnâ Selasete Eytâm Adlı Öyküsü” Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, 14, 103-114.